יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

64156007-9	29/06/2018	הארץ - כותרת	עמוד 22	1	25.61x21.79
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

בל"ד כמפלגה ציונית

דימיטרי שומסקי

זועבי בכנסת. חזון האזרחות הרב־לאומית של בל"ד דומה לזה של ז'בוטינסקי צילום: אולברייה פיטוסי

מודל מדינת כל אזרחיה של זועבי ראוי לכינוי "מדינה ציונית" יותר ממדינת המתנחלים הלאומנית־דתית של נתניהו וחבר מרעיו

לל מקרא המאמר של ח"כ חנין זועבי "להרגיש עם וללכת בלי" ("הארץ", 15.6) קשה להשתחרר מהתחושה של אירוניה היסטורית. זועבי, המניפה בגאון את דגל "מדינת כל אזרחיה", מציגה את הרעיון הזה כניגודה המוחלט של "המדינה הציונית" — כפי שהיא מגדירה את מדינת ישראל העכשווית. אולם לאמיתו של דבר, אם עיקרי התפיסה הלאומית־אזרחית של בל"ד לגבי דמותה הרצויה של המדינה הישראלית יבואו אי פעם לידי מימוש, הרי שיהיה בכך, באורח פרדוקסלי, בגדר מימוש של כמה וכמה מהרבדים האזרחיים העמוקים של הפרויקט הציוני.

ייאמר מיד, כי הניגוד העקרוני שעליו מצביעה זועבי, בין ערכי השוויון והדמוקרטיה לפי השקפת בל"ד לבין יסודות הפרויקט הציוני, תקף בהחלט בכל הנוגע לדרך ההיסטורית של הציונות לקידום יעדיה המדיניים. אכן, מאז פירוק האימפריה העותמאנית ומתן הצהרת בלפור, מימוש מטרתה הלאומית, הצודקת כשלעצמה, של התנועה הציונית — השגת הגדרה עצמית לאומית לעם נרדף וחסר מולדת, בארץ היחידה בתבל שנתפסה על ידי רבים בו ומסביבו כמולדתו ההיסטורית — היה כרוך בהפרה גסה של זכויות היסוד הדמוקרטיות של הערבים הפלסטינים. על פי ההסדר הבינלאומי הבלתי־שוויוני בעליל אשר נכפה על ערביי פלסטין/ארץ־ישראל עם אישור המנדט הבריטי על הארץ, העם היהודי, חרף היותו מיעוט מבוטל מבין תושביה, קיבל הכרה בזכויותיו הלאומיות, בעוד שעל העם הפלסטיני, שהיווה רוב מוחלט של אוכלוסיית הארץ, נגזר להשלים עם הפיכתו ההדרגתית מרוב למיעוט במולדתו.

אולם, ככל שמדובר בסוגיית אופייה הלאומי־האזרחי של המדינה היהודית בארץ ישראל לאחר השגת הרוב היהודי בה, הרי שהתפישות המדיניות שבהן החזיקו מנהיגי התנועה הציונית הטרום־מדינתית ברוב שנות קיומה היו קרובות עד מאוד, ולפרקים אף זהות, לחזון מדינת כל אזרחיה של זועבי וחבריה. כך, הישות המדינית ששיווה בנפשו מייסד הציונות המדינית תיאודור הרצל ברומן "אלטנוילנד" — חיבור ששיקף, כפי שטען בצדק פרופ' שלמה אבינרי ("הארץ" 11.5), תוכנית פעולה של ממש ולא אגדה בעלמא - תאמה להפליא את מודל המדינה האזרחית השוויונית. ברוח הלאומיות האזרחית בנוסח ארצות הברית — המדינה שאותה העלה על נס הגיבור החשוב ביותר של הרומן, מר קינגסקורט — האזרחים היהודים, המוסלמים והנוצרים הנם שותפים שווים ומלאים בשלטון העצמי של הקהילייה האלטנוילנדית. זאת ועוד, עצם העובדה ששמה של הקהילייה ההרצליאנית — "אלטנוילנד" — היה ניטרלי מבחינה אתנית־לאומית, אומרת דרשני ומעידה בבירור שהרצל — בדיוק כמו אנשי בל"ד — דחה מכל וכל את הרעיון שיהודים ייהנו מפריווילגיות לאומיות־קולקטיביות על חשבון האוכלוסייה הילידית של הארץ.

מנהיגה הרוחני של תנועת העבודה הציונית, ברל כצנלסון, עת שחזה בעיני רוחו את העתיד המדיני של ארץ ישראל, הסתייג בצורה מפורשת מהתפישה של מדינת הלאום האתני: "אין לי חלק במושגיהם של [אלה] הרואים את התגשמות הציונות בדמותה של מדינת פולין החדשה, אלא בשינוי זה שהערבים יהיו במצבם של היהודים, והיהודים במצבם של הפולנים", אמר כצנלסון בהרצאתו המדינית במועצת מפא"י ב-1931 (כתבי ב. כצנלסון, כרך ד', עמ' 160). במקום דגם המדינה הפולנית בת־זמנו — אשר התכחשה בעקשנות עיוורת לאופי הרב־לאומי של אוכלוסייתה — הוא הציע לאמץ תפישה של מדינה רב־לאומית כהשקפתם של הסוציאל־דמוקרטים האוסטרים במפנה המאות ה-19 וה-20. הוא שלל חד־משמעי את רעיון "המדינה הלאומית" ואימץ את מודל "מדינת הלאומים" — תפישה מדינית־משפטית הקרובה גם היא לזו של בל"ד, שהרי "מדינת כל אזרחיה" של בל"ד היא, מותר להניח, גם מדינת־כל־לאומיה (אם כי מושג זה מקודם בראש ובראשונה על ידי ח"כ אחמד טיבי).

זאב ז'בוטינסקי קבע ב-1937, כי אין זה יאה "שחוקתה של איזו מדינה תכיל סעיפים מיוחדים המבטיחים את אופייה ה'לאומי'", וכי "סימן טוב הוא לחוקה אם נמעט למצוא בה סעיפים כאלה". אכן, מבחינתו של ז'בוטינסקי היה זה מובן מאליו שהמדינה היהודית העתידית תיבנה, מבחינה חוקתית, כמדינה "דו־לאומית", שכן, לדידו, "כל ארץ שיש בה מיעוט אתני [...] תצטרך, אחרי ככלות הכל [...] להתאים את משטרה לעובדה זו וליהפך למדינה דו־תלת־לאומית או בת ארבעה לאומים" ("על ארץ־ישראל ה'דו־לאומית'", 1926) - גם זאת, אל־נכון, בדומה עד מאוד לעמדתה המכילה של בל"ד בדבר חזון האזרחות הרב־לאומית.

חשוב להדגיש, שבניגוד למה שאולי מפתה להניח, התפישות של "מדינת־כל־אזרחיה" ו"מדינת־כל־לאומיה", שאותן העלו מנהיגים ציוניים מרכזיים בנוגע לעתידה הלאומי־האזרחי של המדינה הציונית, לא היו בבחינת מהלך טקטי שנועד, כביכול, להפיס את דעתם של הערבים הפלסטינים ולגרום להם לקדם בברכה את הציונות. הציונים הבינו גם הבינו שלא שאלת דמותו של המשטר במדינה עם רוב יהודי היא אשר הטרידה את הערבים הפלסטינים, אלא עצם השאיפה הדמוגרפית של הציונות להופכם מרוב למיעוט. החלופות הציוניות למדינת הלאום היהודי נבעו, אל־נכון, ממכלול מניעים ושיקולים עקרוניים־אסטרטגיים, שאחד המרכזיים שבהם היה ההכרה בכך שבארץ שבה יושבות כמה קבוצות לאומיות — מודל מדינת הלאום האתני נידון לכישלון. אכן, ראשי הציונות לפני קום המדינה היו מודעים היטב לכך שעצם הופעתה של הציונות במזרח ובמרכז אירופה היתה תולדה של כשל הלאומיות האתנית במקומות שונים — כדוגמת זו של פולין בין המלחמות שממנה הסתייג כצנלסון — שלא יכלה להכיל את ה"אחר" היהודי בהוויה האזרחית־המדינית; והרי בניגוד לחסידיה השוטים של "מדינת הלאום של העם היהודי" בימינו, הם לא ששו לשעתק את המודל החד־לאומי הכושל לקרקע של ארץ ישראל הדו־לאומית.

ובכן, אם לשפוט מתוך התבוננות מעמיקה בתכניה המדיניים־האזרחיים של הציונות ההיסטורית, הרי שמודל מדינת כל אזרחיה של זועבי ראוי להתכנות "מדינה ציונית" יותר מאשר מדינת המתנחלים הלאומנית־דתית האתנוצנטרית של נתניהו וחבר מרעיו. האם יהיה זה אפוא סביר לדמיין אי פעם את חברי בל"ד מקדמים את רעיון מדינת כל אזרחיה אגב התייחסות לתפישות הציוניות הטרום־מדינתיות, המבטאות בבירור מודלים של דמוקרטיה אזרחית או דמוקרטיה הסדרית? מצד אחד, קשה להעלות על הדעת תסריט מופרך מזה: צאצאי הקורבנות של הציונות נשענים על דברי מנהיגיה מהעבר על מנת לקדם את חזון השוויון האזרחי והלאומי של המיעוט הפלסטיני, במדינה שקמה על חורבות הלאומיות הפלסטינית. אולם מצד אחר, יהיה בכך משום חתירה לצדק היסטורי. אחרי הכל, התוכניות השוויוניות להקמת מדינה אזרחית או רב־לאומית בארץ ישראל, שאותן העלו ראשי הציונות בפומבי וגלוי לאורך מרבית שנות קיומה של הציונות כתנועה לאומית, הן בבחינת הבטחות עבר שלא מומשו. כיום הגיעה העת לתבוע בתוקף את מימושן, והרי מי זולת צאצאי קורבנות הציונות יוכל לעשות זאת?